

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan lakien muutoksenhakusäännösten muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 23/2024 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa.

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan kuuluvien 19 lain muutoksenhakusäännöksissä olevat viittaukset kumottuun hallintolainkäyttölakiin viittauksiksi vuoden 2020 alussa voimaan tulleeseen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettuun lakiin. Joihinkin laeista ehdotetaan tehtävän myös eräitä muita, pääosin teknisiä tarkistuksia. Lisäksi oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettuun lakiin tehtäisiin eräitä päivityksiä. Ehdotetuilla lakimuutoksilla ei yksityisten yritysten ja muiden yhteisöjen hyväksymisestä työnvälityspalvelujen eurooppalaisen verkoston (Eures) jäseniksi ja yhteistyökumppaneiksi annettuun lakiin (223/2018) lisättävän oikaisuvaatimusmenettelyn lisäksi tavoitella sisällöllisiä muutoksia.

Oikeusministeriö lausuu kunnioittavasti seuraavan.

Oikaisuvaatimusmenettelyn käyttöönottoaminen

Oikeusministeriö on antanut asian valmisteluvaiheessa lausunnon esitysluonnoksesta. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan jatkovalmistelussa on otettu asianmukaisesti huomioon lausunnossa esitetyt näkökohdat.

Oikeusministeriö huomautti muun muassa, että muutoksenhakusäännöksiä tarkistettaessa olisi hyvä arvioida myös oikaisuvaatimuksen soveltuvuutta päätöksiin, joissa se ei vielä ole käytössä. Tarkoituksena on, että oikaisuvaatimus olisi käytössä muutoksenhaun ensi vaiheena mahdollisimman laajasti. Oikaisuvaatimussääntelyn ulkopuolelle jätetään vain asiat, joihin oikaisuvaatimus ei sovellu. Näitä ovat esimerkiksi hallintopakkoasiat, joissa on oikeusturvasyistä tarpeen päästä viivytyksettä tuomioistuimeen (HaVM 3/2010 vp), tai asiat, jotka on selvitetty erityisen perusteellisesti jo tehtäessä alkuperäistä hallintopäätöstä.

Oikeusministeriö pitää hyvänä, että jatkovalmistelussa oikaisuvaatimusmenettely on lisätty yksityisten yritysten ja muiden yhteisöjen hyväksymisestä työnvälityspalvelujen eurooppalaisen verkoston (Eures) jäseniksi ja yhteistyökumppaneiksi annettuun lakiin. Muilta osin esityksessä on arvioitu oikaisuvaatimusmenettelyn soveltuvuutta niiden lakien osalta, joissa se ei ole käytössä.

Suora valitusoikeus korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Esityksestä on jatkovalmistelussa jätetty pois maakaasun siirtoverkonhaltijan eriyttämisestä annettu laki (588/2017) ja auktorisoiduista teollisoikeusasiamiehistä annettu laki (22/2014). Edellä mainittujen lakien mukaisista päätöksistä on mahdollista valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen ilman valituslupaa. Korkein hallinto-oikeus esitti lausunnossaan valittamisen säättämistä valituslupaa edellyttäväksi. Esityksen mukaan asiaa arvioidaan näiden lakien osalta tarkemmin erikseen myöhemmässä yhteydessä.

Uusimmassa käytännössään perustuslakivaliokunta on pitänyt korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösroolia korostavaa tavoitetta oikeusturvan toteutumisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta tärkeänä. Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätösroolin vahvistamisen voidaan katsoa osaltaan lisäävän hallinto-oikeudellisen oikeusturvajärjestelmän toimivuutta. Perustuslakivaliokunta on arvioidessaan hallituksen esitystä laiksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 29/2018 vp) todennut, että ehdotetulle kattavalle valituslupajärjestelmälle hallinto-oikeuden ratkaisusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen on painavia hallintolainkäytön tehostamiseen ja korkeimman oikeuden ennakkopäätösroolin vahvistamiseen liittyviä perusteita. Valituslupajärjestelmässä ei ole kyse uudentyyppisestä sääntelystä, vaan pikemminkin jo toteutuneen kehityksen tunnustamisesta myös periaatteellisesti ja eri asiaryhmien valitusten yhdenmukaisesta kohtelusta. Perustuslakivaliokunnan uudempaa, vuodesta 2012 noudattamaa tulkintalinjaa edelleen kehittämällä valituslupan asettamista pääsäännöksi voidaan perustuslain 21 §:n estämättä pitää mahdollisena ja perusteltuna. (PeVL 50/2018 vp, s. 6)

Perustuslakivaliokunta on kritisoinut esimerkiksi maakaasumarkkinalain muutosten yhteydessä suoran valitusoikeuden säilyttämistä. Kyseisen esityksen perustelujen (HE 93/2022 vp) mukaan peruste voimassa olevan sääntelyn säilyttämiselle on ministeriön hyvin laaja ja tarkoituksenmukaisuusharkintaa lähestyvä harkintavallan laajuus hankelupa-asioissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä perustelua ei voida pitää erityisen painavana tai oikeudellisesti merkityksellisenä valitustien pääsäännöstä poikkeavalle määrittelylle, joka on samalla ristiriidassa korkeimman hallinto-oikeuden roolin kehittämisessä omaksuttujen perusratkaisujen kanssa. (PeVL 39/2022 vp, s. 2)

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että myös edellä mainittujen esityksestä pois jätettyjen kahden lain osalta vastuuministeriö tulee myöhemmin arvioimaan, onko suoran valitusoikeuden säilyttämiselle edelleen erityisen painavia perusteluja, joita perustuslakivaliokunta on edellyttänyt.